

Hivatalos bírálóat

Dr. Veress Emőd: A szindikátusi szerződés című doktori munkájáról

E véleményt a Magyar Tudományos Akadémia Doktori Tanácsának felkérésére készítettem, Veress Emőd doktori munkájának a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó által Budapesten, 2020-ban „A szindikátusi szerződés” címen kiadott, könyv formájában megjelent változata alapján.

Véleményemet két részre osztottam. Az első részben a doktori munka általános értékelésére teszek kísérletet, a második részben pedig olyan rész-kérdéseket emelek ki, amelyek a dolgozat felvetései alapján továbbgondolásra érdemesek, esetleg vitathatóak, további megfontolásokat igényelnek.

I. A doktori munkáról általában

1. Témaválasztás

Véleményem szerint a mű – a szindikátusi szerződést választva vizsgálata tárgyául – aktuális, tudományos kutatásra alkalmas témát dolgoz fel, aminek monografikus vizsgálatára évtizedek óta nem került sor. Ezért a könyv hiánypótló jellegű, s képes szintetizálni az elmúlt évtizedekben szórványosan, résztémákat feldolgozó tanulmányokban megjelent problémákat és eredményeket. Különösen aktuálissá teszi a munkát az, hogy a 2013-ban elfogadott Polgári Törvénykönyv olyan új felfogásban és módszerrel szabályozta a gazdasági társaságok jogát, amely a szindikátusi szerződések világát is jelentős mértékben érintette. A szindikátusi szerződésnek ezen új jogi környezetben való átfogó, teljességre törekvő tudományos vizsgálata indokolt, s valós tudományos eredmények elérése ad lehetőséget. Ráadásul a vizsgálat tárgya nemzetközi szinten is értelmezhető, hiszen olyan jogintézményt állít a középpontba, amely a modern társasági jogi rendszerekkel rendelkező országok mindegyikében jelen van.

2. A feldolgozás módszere

A könyv a szindikátusi szerződést alapvetően a polgári jog hagyományos keretrendszerében vizsgálja. Mindenekelőtt a fogalomalkotásra és az elhatárolási kérdésekre koncentrál, majd a szerződéses viszonyok szokásos elemeit veszi sorra: a szerződések alanyai, tárgya, tartalma, teljesítése és a szerződés megszűnése kerülnek terítékre. Ezeknek a kérdéseknek a vizsgálata során a szerző a szindikátusi szerződés által szabályozott viszonyokban felmerülő lehetséges konfliktusokra helyezi a hangsúlyt. Ezeket igyekszik azonosítani, s megkeresni e konfliktusok kiegyenlítésének, kezelésének kiegyensúlyozott megoldását. Ennek során a jogszabályértelmezés, -elemzés szokásos eszközrendszerét alkalmazza, időnkénti kitekintéssel a jog érvényesülésének társadalmi és gazdasági kereteire.

Bár a könyv nem minősíti magát jogösszehasonlító munkának, mégis bizonyos pontokon alkalmazza az összehasonlító jog módszertanát. Ezek a kitérők jól szolgálják a mondanivaló alátámasztását, az elemzést a szükséges pontokon elmélyítik, fokozzák meggyőző erejét. Az összehasonlításhoz felhasznált jogrendszerek eléggé változatosak, s láthatóan a szerző éppen azt a jogrendszert állítja az összehasonlítás középpontjába, amelyik megfelelő alátámasztást nyújthat mondanivalójához.

A könyv történeti módszert is alkalmaz, különösen a fogalomalkotás körében. Itt levéltári kutatások eredményeit is felvonultatja, s kultúrtörténeti csemegéket is felszolgál a szindikátusi szerződés gyökereinek felkutatása közben.

Összességében a tanulmány messzemenően kielégíti a tudományos kutatás módszertani követelményeit, bár egy ezzel kapcsolatos problémára a részletkérdések között ki szeretnék térni.

3. A könyv szerkezete

A könyv jól áttekinthető, világos szerkezetű munka, a belső kapcsolatok, utalások jól követhetők. A szerkezeti egységek többnyire logikus gondolatmenet szerint követik egymást. Egyetlen észrevételem mégis lenne ezzel kapcsolatban, ugyanis azt gondolom, hogy a III. fejezet, amelyik „A szindikátusi szerződés ütközése a társasági jogi normákkal és a társasági szerződéssel” mintha indokolatlanul előre került volna, megelőzve a szerződő felekre, a szerződés tartalmára vonatkozó részeket. úgy gondolnám, hogy a szerződés tartalmára vonatkozó vizsgálódás után lehet logikusan feltenni azt a kérdést, hogy mi történjen akkor, ha ez a tartalom ellentétben áll más, az adott viszonyra vonatkozó vagy azzal kapcsolatos szabályokkal. A szerződés tartalmára vonatkozó kifejtés azonban csak az V. fejezetben következik.

A jelen műhöz hasonló tudományos munkáknál szokásos az, hogy a szerző összefoglalja munkájának eredményeit. Nos, ebben az esetben ez az összegzés lényegében elmarad. Formálisan ugyan van a könyvben egy – az addig követett címrendszerbe nem pontosan illő – 7. pont, amely a „Következtetések” címet viseli, de az alatta olvasható, nem egészen egyoldalas szöveg a mű tartalmi összefoglalásaként, az eredmények, következtetések összegzéseként aligha értékelhető. Ehhez annyit mindenképpen hozzá kell tenni, hogy az egyes fejezetek végén viszont találhatóak összegzések, amelyek segítik az olvasót a lényeg megragadásában és az eredmények kiemelésében.

4. A felhasznált irodalom

A szerző által felhasznált szakirodalom meggyőzően terjedelmes. Ha a külföldi szakirodalmat is számításba vesszük, akkor nyilván nem tekinthető a feldolgozás teljesnek, de a magyar irodalom lényeges részét bizonyosan felöleli – beleértve a második világháború előtti irodalom fontosabb darabjait is. A források megjelölése korrekt módon történt, a hivatkozott művek a hivatkozás alapján visszakereshetők. A magam részéről erénynek tartom azt, hogy nem burjánzottak el a munkában az internetes forrásokra való hivatkozások. A kötet nem tartalmaz teljes körű irodalomjegyzéket, ehelyett a válogatott irodalom listáját találjuk az utolsó oldalakon. Ehhez kapcsolódva megjegyzem, hogy szerencsés lett volna, ha ebben a jegyzékben

is feltüntetésre kerülnek a nem könyv formájú művel oldalszámait, ez ugyanis segíthetne annak megítélésében, hogy milyen jellegű munkára számíthatna az az olvasó, aki vissza akarja követni az ajánlott irodalmat, illetve megkönnyíthetné a források megtalálását is.

5. A doktori munka eredményei, felhasználhatósága

A doktori munkának kétségkívül azonosítható tudományos eredményei vannak. Ezekkel lehet esetenként vitatkozni, de vitán felül áll, hogy ezek az eredmények a tudományos kutatás és érvelés szabályai szerint alátámasztottak. Ilyen főbb eredményeknek gondolom az alábbiakat:

- A szindikátusi szerződés történetének áttekintése;
- A szindikátusi szerződés fogalmának újragondolása és a szerző saját fogalom-alkotása;
- A szindikátusi szerződés funkcióinak számba vétele;
- A szindikátusi szerződés és a társasági jogi szabályozás kapcsolatának meghatározása;
- A szindikátusi szerződés és a társasági szerződés kapcsolatának meghatározása;
- A szindikátusi szerződés alanyi körének meghatározása;
- A szindikátusi szerződés szokásos tartalmi elemeinek feltérképezése;
- A szindikátusi szerződés kikényszeríthetőségének elemzése.

Az e területen felmutatott eredmények bizonyosan beépülnek a magyar társasági jogi gondolkodás folyamatába. Megkerülhetetlen referenciaként fognak szolgálni mindenkinek, aki ezt követően a szindikátusi szerződések tudományos vizsgálatával kívánna foglalkozni. Ezen felül azonban a könyv gyakorlati haszonnal is kecsegtet, mert a tudományos vizsgálat eredményeként a gyakorlatba átültethető következtetések is adódnak. Ezt jól szemléltetik a könyv azon részei, amelyek a szerző által megfogalmazott mintaklauzulákat tartalmazzak egy-egy olyan problémakör megoldásaként, amelyeknek tudományos vizsgálatát a szerző elvégezte. Ezek a mintaklauzulák – nyilván a szerző szándéka szerint is – beültethetők konkrét szindikátusi szerződésekbe, ekként tehát a könyv a gyakorló jogászok: ügyvédek, jogtanácsosok, közjegyzők, bírók számára is tartogat tanulságokat.

II. A doktori munka által felvetett főbb kérdések

Az alábbiakban természetesen nem fogok kitérni minden olyan részletkérdésre, amelyhez megjegyzés kívánczozna, hanem igyekszem kiemelni azokat a legfontosabb kérdéseket, amelyek elvi jelentőségűnek is tűnhetnek.

1. Módszertani problémák

Ahogy az előző részben már jeleztem, a könyvvel kapcsolatban felmerül egy módszertani kérdés, amely megítélésem szerint mindenképpen szót érdemel. A tanulmány ugyanis nem

vitásan egy atipikus szerződést kíván vizsgálni, amely éppen attól tekinthető atipikusnak, hogy nem rendelkezik tételes jogi szabályozással, nincsenek olyan jogszabályok, amelyek tárgyát, tartalmát, fontosabb szabályait az adott szerződéstípus sajátosságainak megfelelően speciálisan rendeznék. Egy ilyen szerződésfajta megismeréséhez, jellemző sajátosságainak feltárásához, s mindezek alapján egy a valóságnak megfelelő fogalom megalkotásához, majd a fogalomnak megfelelő szerződésekkel kapcsolatos konfliktusok kibontásához a tényleges szerződések megismerésén keresztül vezethet az út. Enélkül csak spekulációkra, feltételezésekre hagyatkozhatunk, ami nem válik a rájuk alapozott, tudományosnak szánt következtetések javára.

Nos, úgy gondolom, hogy a magyar jogtudománynak (és a társtudományoknak) nagy adóssága, hogy nem rendelkezünk valós adatokkal szerződési rendszerünk tényleges állapotáról. Nincsenek olyan megbízható, ellenőrizhető módszerekkel lefolytatott vizsgálatok, amelyek megalapozott tényekkel szolgálnának arról, hogy milyen szerződéseket, milyen tartalmakkal kötnek a jogalanyok. A típusos szerződések esetén legalább azt feltételezhetjük, hogy az adott szerződéstípus fogalmát kitevő tartalmi elemekkel bizonyosan rendelkeznek a típusba tartozó szerződések, de ez nem segít hozzá bennünket annak megismeréséhez, hogy milyen számban jönnek létre ilyen szerződések, s milyen arányban élnek a felek azzal a szerződési jog által kínált lehetőséggel, hogy az adott szerződéstípusra vonatkozó szabályoktól és a szerződésekre vonatkozó általános szabályoktól közös megegyezéssel eltérjenek. Nem tudjuk továbbá azt sem, hogy a lehetséges szerződési elemek közül egy-egy szerződésbe melyeket emelnek be a felek közös megegyezéssel, s bizonyos szerződéstípusokhoz nagy statisztikai valószínűséggel kapcsolódnak-e ilyen esetleges elemek, s ha igen, akkor milyen tartalommal.

Az atipikus szerződéseknél azonban még a fentiekben említett kapaszkodók sem állnak rendelkezésre. Ha tehát az a cél, hogy megállapítsuk egy szabályozott típusba nem sorolható szerződés tartalmát, akkor szükségszerűen magát a szerződést kell vizsgálnunk. Ha pedig az a feltevésünk, hogy a nem szabályozott típusba tartozó egyedi szerződéseknek egy halmaza olyan közös jegyeket mutat, amelyek alkalmassá teszik arra, hogy abból egy szerződéstípus körvonalait meghúzzuk, akkor ezeket a szerződéseket tömegükben kellene ismernünk ahhoz, hogy megalapozottan mondhassuk: ez vagy az a sajátosság rendszeresen visszatérő, jellegadó ismérve ezeknek a szerződéseknek. Ha ilyen következtetéseket meg akarunk alapozni, akkor számot kell adnunk arról, hogy mit tekintünk tényeknek, s ezeket a tényeket honnan ismerjük. Én magam nem tudok arról, hogy a szindikátusi szerződéseket módszeresen vizsgálták volna, hogy készült volna olyan felmérés, vizsgálat, amely e szerződések szokásos tartalmát megállapította volna. Ilyen vizsgálatokra a szerző sem hivatkozik. Akkor pedig honnan származnak az információink, amelyekből a szindikátusi szerződésre vonatkozó általánosítható tényeket megállapítjuk, amelyekre jogi következtetéseket alapozunk? Származhatnak ezek egyéni tapasztalásból, ha valaki például ügyvédként rendszeresen közreműködik társaságok jogi ügyeinek intézésében, s ezért találkozik a gyakorlatban szindikátusi szerződésekkel. Ezek az egyéni tapasztalatok azonban sohasem lehetnek olyan kiterjedtek, megbízhatóak, hogy bárki azt állíthassa: a saját tapasztalata lefedi a szindikátusi szerződésekkel kapcsolatos tudnivalók teljes körét. Származhatnak még az információk esetleg bírósági döntésekből, amelyek a jogvita tényállása keretében tehetnek ismertté szindikátusi szerződéseket. Ha lehet, ezek az információk még megbízhatatlanabbak, hiszen egyrészt az ilyen jogviták nem tekinthetők

tömegesnek, másrészt pedig a bíróság elé került szerződések sokszor nem a legsikerültebb jogi alkotások, s csak remélhetjük, hogy nem ezek képezik az adott szerződéstípus dandárját.

Komplikálja a helyzetet a szindikátusi szerződésnek – a szerző által is többször kiemelt – azon sajátossága, hogy azt igyekeznek a felek titokban tartani. Ilyen körülmények között óhatatlanul felmerül a kérdés, hogy mennyire megbízhatóak és hitelesek a szindikátusi szerződésről rendelkezésünkre álló adatok, információk?

Mindebből számomra nem az következik, hogy amiről nem tudunk eleget, azt ne is kutassuk. De az mindenképpen következne, hogy ismereteink hiányát, korlátosságát fel- és elismerjük, s erről megfelelő módon számot is adjunk, illetve kísérletet tegyünk arra, hogy feltárjuk a rendelkezésünkre álló információ-forrásokat. Enélkül ez a módszertani probléma véleményem szerint kisugárzik az érdemi mondanivalóra, hiszen mindig ott lebeg a megválaszolatlan kérdés, hogy honnan tudjuk azt, amire érvelésünket alapozzuk.

2. A szindikátusi szerződés definíciója

A szerző – logikusan – könyvének elején vállalkozik arra, hogy megalkossa a szindikátusi szerződés definícióját, s ígéretet tesz arra, hogy e definíció egyes elemeinek bizonyítását a könyv egésze szolgálni fogja. Számomra azonban felmerül egy ezt megelőző kérdés is. Úgy hiszem, nem lehet nagy vita arról, hogy a kodifikált polgári jog világában a jogalkotó nem önkényesen dönt arról, hogy mely szerződéseket tartja olyanoknak, amelyek típusalkotásra és ezen keresztül jogi szabályozásra alkalmasak. Ebben az ügyben nem is olyan régen, a Ptk. megalkotása során kaptunk gyakorlati leckét is. A jogalkotás azzal a mércével dolgozott, hogy a típusá érett szerződéseket szerződéstípusként szabályozni kell, azokat a szerződéseket viszont, amelyekből hiányzik a típusalkotáshoz szükséges belső összetartó erő, nem szabad szerződéstípusként beemelni a Ptk.-ba. Ezen alapelv mentén voltak is viták arról, hogy bizonyos szerződésfajták, illetve bizonyos üzletágakban alkalmazott szerződéseket kell-e, szabad-e szerződéstípusként szabályozni. De a szindikátusi szerződés nem tartozott a vitatott ügyek közé, nem tudok arról, hogy bárki komolyan javasolta volna, hogy a Ptk. vagy akár más jogszabály szabályozzon ilyen szerződéstípust. Ha a korábban említett szabályozási alapelvet vesszük figyelembe, akkor ennek nyilván az volt az oka, hogy hiányzott az ilyen néven emlegetett szerződésekből az a szilárd belső mag, amely egy szerződéstípus megalkotásához nélkülözhetetlen. Ha pedig ez így van, akkor egy egységes, minden lényeges elemet magába foglaló fogalom megalkotása eléggé kényes feladatnak tűnik. Maga a szerző is számot ad arról, hogy a szindikátusi szerződés elnevezést milyen szerteágazóan, s mennyire eltérő szerződési tartalmakat lefedő szerződésekre alkalmazták, s valójában alkalmazzák ma is. Ráadásul – ahogy a módszertani problémát jelző előző pontban már jeleztem – nem is lehetünk biztosak abban, hogy minden lehetséges tartalmat pontosan ismerünk.

Ilyen körülmények között egy valamennyire is használható típus-fogalmat csak úgy alkothatunk, ha bizonyos tartalmi elemeket kihagyunk a definícióból, s kijelentjük, hogy ezek a tartalmak – annak ellenére, hogy esetleg a gyakorlatban megjelennek szindikátusi szerződés formájában – nem tekinthetők szindikátusi szerződésnek. Jogalkotói felhatalmazás nélkül ez a művelet legalábbis kétségeket ébreszt. Már önmagában bizonyos ellentmondást hordoz az, hogy a jogalkotó által típusként nem azonosíthatónak talált szerződéseket szerződéstípusként

azonosítunk. Ez ugyanis azt feltételezi, hogy a jogalkotói döntés ellenére bizonyos szerződések megfelelnek a típusalkotás kritériumainak. Ez elvileg természetesen nem is lenne kizárható, hiszen a szerződési rendszer éppen így tud fejlődni: bizonyos szerződések gyakoriságuk, egységesedésük, tartalmi megszilárdulásuk folytán elérhetik a szerződési típus kialakításához szükséges állapotot, s akkor a jogalkotó bátran szabályozhatja e megérett új típusokat (ahogy erre volt is példa a Ptk. megalkotása során). A szindikátusi szerződés esetén azonban nem vagyok biztos abban, hogy az ide sorolt szerződések objektíve rendelkeznek a típusalkotáshoz szükséges kritériumokkal, ezért fennáll annak a veszélye, hogy a fogalmuk megalkotására tett kísérlet eredménye nem teljesen fogja fedni a valóságot. Ez megint nem azt jelenti, hogy ne lehetne megkísérelni a fogalomalkotást, hanem azt, hogy tudatában kell lenni annak, hogy ezzel a fogalomalkotással esetleg nem leírjuk, hanem alakítani akarjuk a valóságot.

A bizonytalan körvonalak miatt egyébként az elhatárolási törekvések is relativizálódnak. Egy jogszabályi meghatározottság nélküli szerződés bármilyen nem tiltott tartalmat magába olvaszthat, s nehéz lenne amellett érvelni, hogy bizonyos tartalmak azért nem tekinthetők e szerződés valós tartalmának, mert nem illeszkednek az általunk megalkotott fogalomba.

A fentiek miatt hasonlóképpen válik viszonylagossá az a kérdés is, hogy vajon kívülállók lehetnek-e tagjai a szindikátusi szerződésnek. Ha úgy definiáljuk, a szindikátusi szerződést, hogy abba beleférnek olyan szerződési tartalmak, amelyeknek akár jogosultja, akár kötelezettje kívülálló, akkor természetesen lehetnek kívülállók is részesei a szindikátusi szerződésnek, ellenkező esetben viszont nem. De ha a definíciónk kizárja a kívülállókat a szindikátusi szerződésből, a harmadik személyekkel kötött szerződéseket ez biztosan nem fogja akadályozni, s ha ezeket a szerződéseket egybefoglaljuk a szűken definiált szindikátusi szerződéssel, akkor ugyanazt a hatást érjük el, csak legfeljebb vegyes szerződésről kell beszélnünk.

3. A társasági jog diszpozitivitása és a szindikátusi szerződés

A szerző könyvének több pontján (rögtön a bevezetésben, a 13-15. oldalon is) jelzi, hogy a Ptk.-ba foglalt társasági jogi szabályozás diszpozitív szabályozási módszerének „a felvállalt célja többek között a szindikátusi szerződések használatának visszaszorítása volt: a jogalkotó (illetve a jogalkotást előkészítő szakmai és politikai testületek) azt feltételezte, hogy ha a társasági szerződést nem kógens normák határozzák meg, a tagok nem kényszerülnek arra, hogy a társasági szerződéssel párhuzamosan külön megállapodást tartsanak fenn.” (13-14. oldal) Ehhez hozzáteszi, hogy „ennek a megközelítésnek, amely a szindikátusi szerződések visszaszorítását tűzte ki célul, kétségtelenül az az alapgondolata, hogy a szindikátusi megállapodások elsősorban a kógens társasági jogi normák kijátszására, kikerülésére, a tagi érdekek szerinti átformálására szolgáltak.” (14. oldal)

Nos, a szerző nem hivatkozik egyetlen olyan forrásra sem, amely akár a szakmai, akár a politikai testületek olyan megnyilvánulását tartalmazza, amely a szindikátusi szerződést visszaszorítani, azaz mesterségesen korlátozni kívánta volna. Ilyen módon az emlékeimre kell hagyatkoznom, de az sem segít ilyen törekvések felidőzésében. A diszpozitív szabályozási módszerre vonatkozó javaslat nem azzal a szándékkal született, hogy ezzel ellehetetlenítse a szindikátusi szerződést, hanem az volt a cél, hogy az indokolatlan korlátozásokat, amelyek

akadályozták a feleket abban, hogy saját érdekeiknek megfelelően formálják a társasági viszonyokat, megszüntessék. Tehát éppen fordítva: a jogalkotó el kívánta ismerni a feleknek a szindikátusi szerződésekben kifejezésre jutó akaratát egészen addig, amíg az nem ütközött valamilyen védelemre érdemes más érdekbe. Nem gondolom, hogy ezt a szindikátusi szerződések visszaszorítására irányuló törekvésként lehetne értelmezni.

Miután a szerző felállítja a szindikátusi szerződés visszaszorítására irányuló tételt, rögtön be is jelenti, hogy ez a törekvés elbukott: „nem beszélhetünk arról, hogy a Ptk. hatálybalépése a szindikátusi szerzések jelentőségét ténylegesen kizárta vagy csökkentette volna. A szindikátusi szerződések háttérbe szorulása nem valósult meg, ...” (15. oldal)

Miközben – ahogy említettem – én nem találkoztam olyan törekvéssel, hogy visszaszoruljanak a szindikátusi szerződések, azt ma is logikusnak találom, hogy ha a feleknek lehetőségük van arra, hogy a törvénytől eltérő szabályokat társasági jogi joghatásokkal felülírják a társasági szerződésben, akkor azt – ha más szempontok ennek nem mondanak ellent – meg fogják tenni. Ha pedig ezek a rendelkezések a társasági szerződésben jelenhetnek meg, akkor indokolatlan lesz ugyanazt szindikátusi szerződésben (is?) rendezni. Ez nem a szindikátusi szerződés eltűnését, még kevésbé visszaszorítási szándékot jelez, hanem csak egy logikusnak tűnő következményre utal.

Egy példával szemléltetve az elmondottakat: választottbírói eljárásban találkoztam olyan társasági szerződéssel, amely egy korlátolt felelősségű társaságban minden tagot feljogosított arra, hogy összehívják a taggyűlést. Ha a felek ilyet a Ptk. előtt akartak volna kikötni, azt csak a szindikátusi szerződésben próbálhatták volna meg, eléggé kétes társasági jogi következményekkel. Ma ezt nyíltan és egyszerűen leírhatják a társasági szerződésben, s alig hiszem, hogy erről szindikátusi szerződést kötöttek volna.

Végül pedig ismét utalok a korábban szóba hozott módszertani problémára. A szerzőnek azt a kijelentését, hogy a Ptk. hatályba lépése óta nem csökkent a szindikátusi szerződések jelentősége, szívesen elfogadnám, de meggyőzőbb lenne, ha azt is hozzátenné, hogy ezt honnan tudja.

4. Kógencia és diszpozitivitás a társasági jogban

A könyv szükségszerűen foglalkozik a társasági jogi szabályozás kógenciájának, illetve diszpozitivitásának kérdésével, hiszen ez kihatással lehet a szindikátusi szerződésbe foglalt rendelkezésekre is. A szerző úgy foglal állást, hogy az eltérést engedő szabály alóli kivételek között a törvényi tilalmat úgy kell érteni, hogy az nem csak kifejezett tilalom lehet, hanem beleértelmezett is. Ezt a megközelítést a magam részéről veszélyesnek látom, mert megnyitja az utat az előtt, hogy olyan esetekben is törvényi tilalmat állapítsanak meg a bíróságok, amikor pedig nem tudnak azonosítani védelemre érdemes érdeket. Többször lehattunk tanúi annak, hogy a bíróságok valamely tiltás nyelvi stílusértéke alapján foglaltak állást a tilalom megkerülhetetlensége mellett, s szó sem esett arról, hogy milyen tartalmi ok miatt kellene tilosnak tekinteni kifejezett jogszabályi tilalom híján is valamely rendelkezést.

Rendezettebbnek gondolnám azt a gyakorlatot, amely jogszabályi tilalomként csak a tényleges, kifejezett tilalmat tekintené, s ilyennek hiányában kimutatná azt a védelemre szoruló érdeket, amely indokolja, hogy az adott szabálytól tilalom híján se lehessen eltérni.

A szerzőnek e körben felhozott példái közül az első a részvényfajták és az ezekre vonatkozó mennyiségi korlátozások ügyét érinti. Ezek elemzéseként a szerző arra a kategorikus álláspontra jut, hogy „Törzsrészvény nélkül nincs részvénytársaság,” (119. oldal) Ezt részben azzal próbálja meg alátámasztani, hogy kijelenti: „A törzsrészvény álláspontom szerint nem részvényfajta, ...”. (119. oldal) Nos, a Ptk. 3:228. § (1) bekezdés a) pontja ez utóbbi állásponttal teljes mértékben ellentétes, hiszen a törzsrészvényt a részvényfajták között sorolja fel. Ezen felül – a könyv megjelenése utáni jogszabályváltozás eredményeként – megszűntek a részvényfajtákra vonatkozó mennyiségi korlátok, amiből az következik, hogy e korlátok kógens vagy diszpozitív jellege már nem lehet kérdéses, továbbá az is, hogy nincs olyan szabály, amelynek alapján kötelező lehetne törzsrészvény kibocsátása, vagyis úgy tűnik, mégiscsak lehet részvénytársaság törzsrészvény nélkül.

Ugyancsak a diszpozitivitás alóli kivételt jelentő törvényi tilalom körében veti fel a szerző példaként a részvény fogalmát meghatározó szabály kógens vagy diszpozitív jellegét. Megítélésem szerint azonban a példa nem igazán jó, mert egy definíciós szabály diszpozitivitása nem értelmezhető. A törvény definícióját a felek nem változtathatják meg. Szerintem ez világosan kirajzolódik például a szerződési jog különös részében is, amely általában diszpozitív szabályozást foglal magában, mégsem merül fel komolyan, hogy a felek a szerződéstípusok definíciójától a diszpozitív szabályozás jegyében eltérhetnének, s megállapodhatnak abban, hogy számukra nem az lesz az adásvételi szerződés, amit a törvény akként definiál. De a társasági jogban sem lehet átírni a törvényi definíciókat a felek közös megegyezésével.

A szerző tárgyalja azt a kérdést, hogy a szindikátusi szerződés eltérhet-e a társasági jogi szabályozástól, s különösen annak kógens részétől, illetve azt is, hogy eltérhet-e a társasági szerződéstől. Én úgy látom, hogy e kérdések tárgyalása során egy kis csúszás történik a gondolatmenetben. Nem vitásan a szindikátusi szerződésben sokszor olyan rendelkezések jelennek meg, amelyek célja az, hogy a társasági jogi szabályozástól vagy éppen a társasági szerződéstől eltérő eredményt érjenek el. Ugyanakkor az sem vitás, hogy a szindikátusi szerződésbe foglalt rendelkezések ez az eltérő célt csak közvetett módon tudják elérni. Az általuk megcélzott joghatás nem társasági jogi, hanem kötelmi jogi – ahogy ezt maga a szerző is leszögezi. Tehát amikor a felek a szindikátusi szerződésben egymás közötti, relatív szerkezetű jogviszony keretében olyan magatartásra vállalnak kötelezettséget, amelynek megvalósulása esetén a társasági jogi normától eltérő következményeket érhetnek el, akkor valójában nem a társasági jogi szabálytól térnek el. A társasági jogi szabály változatlanul működik, s a felek – a szindikátusi szerződésben írt kötelezettségeik teljesítésével – éppen olyan magatartást tanúsítanak, hogy a társasági jogi szabályok szerint is megvalósuljon a szindikátusi szerződésben kitűzött cél. Ha – a szerződ példáját használva – a szavazati szindikátusi szerződés úgy rendelkezik, hogy a szindikátusi ülésen egyszerű többséggel lehet dönteni arról, hogy a legfőbb szerv ülésén minősített többséggel meghozandó kérdésben a tagok hogyan szavazzanak, akkor nem tértek el a társasági jogi szabálytól, ezért fel sem merül annak kérdése, hogy sértettek-e kógens rendelkezést. A szindikátusi szerződés tárgya nem a társasági jogi norma helyett más döntéshozatali szabály beiktatása, hanem a szavazati jog mikénti gyakorlásának meghatározása.

Megjegyzendő, hogy ha ugyanaz lenne a tárgya a két szerződésnek, akkor eltérés esetén felmerülne az a probléma, hogy ugyanabban a kérdésben a felek ellentétes szerződési akaratot

fejeztek ki, s így a valódi akarat megállapítása legalábbis kérdéses lehet. Továbbá ez esetben nem lehetne megkerülni annak vizsgálatát sem, hogy a cégnyilvánosság elvének a létesítő okiratra való kiterjesztése eltűri-e azt, hogy nem nyilvános megállapodással a nyilvánosságra hozott szerződéssel ellentétes tartalmat vezessenek be.

5. A szindikátusi szerződés járulékoságának kérdése

A szerző részletesen vizsgálja azt a kérdést, hogy a szindikátusi szerződés a társasági szerződéshez képes járulékos jellegű szerződésnek tekinthető-e. Úgy gondolom, hogy egy jogi szabályozással nem rendelkező szerződés esetén e kérdés jelentősége eltűzött, hiszen nincs olyan norma, amely összekötné a két szerződést, amely a társasági szerződés megszűnéséhez vagy esetleg érvénytelenségéhez a szindikátusi szerződés megszűnését kötné. Abból, hogy az elmélet a járulékoság vagy önálló jelleg mellett foglal-e állást, még nem származnak jogkövetkezmények.

A szerző egyértelműen a szindikátusi szerződés önállósága mellett foglalt állást – felhasználva az elemzéshez a szerződés-halmaz és szerződés-csoport fogalmat (anélkül, hogy e fogalmakra vonatkozó forrásokat jelölne meg).

Ugyanakkor a szindikátusi szerződésnek a szerző által adott definíciója szerint „a szindikátusi szerződés a társasági jog határterületén helyezkedik el, lényege, hogy valamely gazdasági társaság létrehozásával, működtetésével vagy megszűnésével kapcsolatban tartalmaz bizonyos jogokat és kötelezettségeket, a társasági szerződés mellett, azt kiegészítve.” (23. oldal) Különösen e kritérium utolsó fordulata erőteljesen utal a két szerződés közötti szoros összefüggésre, s kétségtelen, hogy társaság nélkül a szindikátusi szerződésnek nincs értelme. Ez az alapvető kapcsolat adja álláspontom szerint a két szerződés közötti viszony lényegét. A többi ehhez képest részletkérdés, amely nem feltétlenül dönthető el egységesen. Ha pl. az a kérdés, hogy létezhet-e önállóan, társasági szerződés nélkül olyan szindikátusi szerződés, amely éppen egy társaság létrehozataláról szól, akkor a válasz: igen. De ebből még nem következik, hogy akkor a szindikátusi szerződés fogalmilag, minden esetben önálló, és függetleníthető a társaságtól. Ha az a kérdés, hogy a társaság megszűnése után van-e értelme, tartalma egy szavazási megállapodást tartalmazó szindikátusi szerződésnek, akkor minden bizonnyal az a válasz, hogy nincs. De ebből még nem következik, hogy a szindikátusi szerződés fogalmilag, minden esetben és minden vonatkozásban hozzá van kötve a társasági szerződéshez.

Ehhez a kérdéskörhöz kapcsolódik a szindikátusi szerződés önálló megszüntetésének kérdésköre is, amelyben a szerző úgy látszik állást foglalni, hogy a határozatlan időre kötött szindikátusi szerződés esetén mindenképpen lehetőséget kell biztosítani a szerződés akár egyoldalú nyilatkozattal történő megszüntetésére. (77. oldal) Ez azonban – megítélésem szerint – ellentmondást okozhat akkor, ha a társaság (ahogy ez a legtöbb esetben lenni szokott) határozatlan időre jön létre. Ha a társaság fennállása alatt lehetőséget adunk a szindikátusi szerződésben részes tagoknak arra, hogy a szindikátusi szerződést a többi résztvevő akaratára ellenére megszüntessék, akkor könnyen felborulhat az az egyensúly, amit a felek eredetileg a szindikátusi szerződésbe foglalt kikötésekkel kívántak megteremteni.

A fentiekben leírt véleményemet összegezve állásponatom az, hogy Veress Emőd: A szindikátusi szerződés című munkája alkalmas arra, hogy nyilvános védés keretében megvitatásra kerüljön, s állásponatom szerint a doktori munka eredményei alapján indokolt az MTA doktori címének odaítélése a szerzőnek.

Budapest, 2022. július 4.

Kisfaludi András